

การประยุกต์ใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาบำบัดดินทางชีวภาพ

Application of Compost Produced from the Wastewater of Mulberry Pulp and Paper Handicrafts on Soil Bioremediation

บุญจรัตน์ โจนันท์¹ ฐิรญาดา นันตะเต¹ สุรศักดิ์ ทวีพัฒน์¹ ธิดารัตน์ ชันจันทรแสง¹
 อรทัย แซ่โล¹ และ เกศสุดา สิทธิสันติกุล²

Banjarata Jolanun¹, Thirayada Nantatae¹, Surasak Thawiphat¹,
 Thidarat Khanjansang¹, Orathai Saelo¹ and Katesuda Sitthisuntikul²

¹สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

²สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

¹Department of Environmental Engineering, Faculty of Engineering, Rajamangala University
 of Technology Lanna, Chiangmai

²Department of Agricultural, Resource and Environmental Economics, Faculty of Economics,
 Maejo University, Chiangmai

*E-mail: bjolanun@gmail.com โทร. 089-6337761

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาบำบัดดินที่ปนเปื้อนทางชีวภาพ โดยแปรผันอัตราส่วนผสม (โดยมวล) ระหว่าง ดิน:น้ำต้มเยื่อ:ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ จำนวน 5 เปรียบ คือ 100:10:0, 100:10:15, 100:10:30, 100:10:45 และ 100:10:60 และทำการบ่มดินในห้องปฏิบัติการ (ความชื้น $20 \pm 5\%$ และ อุณหภูมิ $20 \pm 1^\circ\text{C}$) ตลอดระยะเวลาทดสอบได้ประเมินการเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของดิน (12 สัปดาห์) การทดสอบ ดัชนีการงอกของเมล็ด (4 สัปดาห์) และการเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (216 ชั่วโมง) ผลการศึกษาพบว่าทุกชุด การทดลองมีค่าความหนาแน่น (แห้ง) ของดินเฉลี่ย $0.072\text{--}1.274\text{ g/cm}^3$ ค่าพี pH เฉลี่ยมีค่า $5.39\text{--}6.80$ ค่าการนำไฟฟ้า เฉลี่ยมีค่า $6.64\text{--}109.20\text{ }\mu\text{S/cm}$ ค่าความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุเฉลี่ยมีค่า $4.73\text{--}15.77\text{ meq/100g}$ ค่าอินทรีย์วัตถุ เฉลี่ยมีค่า $0.48\%\text{--}12.42\%$ ค่าไนโตรเจนทั้งหมดเฉลี่ยมีค่า $0.02\text{--}0.62\%$ ค่าฟอสฟอรัสเฉลี่ยมีค่า $168.18\text{--}834.35\text{ mg/kg}$ ค่าโพแทสเซียมเฉลี่ยมีค่า $134.50\text{--}1,660.00\text{ mg/kg}$ ตามลำดับ ค่าดัชนีการงอก (สัปดาห์ที่ 4) ของเมล็ดผักกาดมีค่าเฉลี่ย $83.96\%\text{--}118.85\%$ และค่าดัชนีการงอกของเมล็ดผักโขมมีค่าเฉลี่ย $82.11\%\text{--}114.55\%$ ตามลำดับ การเกิดก๊าซ คาร์บอนไดออกไซด์และปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สะสมของทุกชุดการทดลอง พบว่าอยู่ในช่วง $0\%\text{--}0.76\%$ และ $6.34\%\text{--}11.70\%$ จากการวิเคราะห์ค่าทางสถิติ พบว่าอัตราส่วนผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อค่าสภาพ การนำไฟฟ้า ค่าความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุ ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ค่าไนโตรเจนทั้งหมด ค่าฟอสฟอรัส ค่า โพแทสเซียม และค่าดัชนีการงอก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($P\text{-value} < 0.05$)

คำสำคัญ : ปุ๋ยหมัก น้ำทิ้ง ดิน บำบัดทางชีวภาพ หัตถกรรมกระดาษสา

Abstract

This study is aimed to investigate the effects of compost produced from the wastewater of mulberry pulp and paper handicrafts on the remediation of contaminated soil by varying the 5 ratios (by mass) of soil: black liquor: compost as 100:10:0, 100:10:15, 100:10:30, 100:10:45 and 100:10:60. All experiments were carried out in the laboratory and incubated under the moisture and temperature condition of $20 \pm 5\%$ and $20 \pm 1^\circ\text{C}$. Changes in the physical and chemical properties (12 weeks), the

phytotoxicity analysis (4 weeks), and the CO_2 evolution (216 hrs) were examined. The results revealed that soil density (dry basis), pH, OM, EC, CEC, TN, P, and K of all experiments were 0.072-1.274 g/cm³, 5.39-6.80, 6.64-109.20 $\mu\text{S}/\text{cm}$, 4.73-15.77 meq/100g, 0.48%-12.42%, 0.02%-0.62 %, 168.18-834.35 mg/kg, 134.50-1,660.00 mg/kg, respectively. The germination index (GI, week 4) of Canton lettuce and Chinese spinach seeds were 83.96%-118.85% and 82.11%-114.55%, respectively. The CO_2 evolution and accumulation of all experiments were 0%-0.76% and 6.34%-11.70%, respectively. It was found that the differences ($P>0.05$) for the EC, CEC, OM, TN, P, K, and GI among treatments were also pronounced statistically.

Keywords : compost, wastewater, soil, bioremediation, mulberry paper handicraft

1. บทนำ

หัตถกรรมกระดาษสา ถือเป็นวิสาหกิจที่มีความสำคัญทั้งทางด้านภูมิปัญญา ตลอดจนการสร้างงาน อาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศ (เชียงใหม่ แพร่ น่าน) อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหมู่บ้านหัตถกรรมกระดาษสา เทศบาลตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จัดเป็นหนึ่งในเครือข่าย (Cluster) ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาระดับจังหวัด (Office of the National Economic and Social Development Council, 2014) อย่างไรก็ตาม หัตถกรรมกระดาษสาในระดับท้องถิ่น จัดเป็นวิสาหกิจที่ปล่อยของเสียเข้าสู่สิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ อากาศ) และส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบอย่างสำคัญประเภทหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาน้ำเสียที่ปล่อยออกจากกระบวนการผลิตเยื่อและกระดาษสู่สิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่มักปนเปื้อนด้วยสารเคมีที่เป็นพิษในปริมาณสูง เช่น โซดาไฟ (NaOH) จากกระบวนการเตรียมและต้มเยื่อ (Pulp cooking) สารฟอกขาว เช่น โซเดียมไฮโปคลอไรต์ (NaOCl) ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ (H_2O_2) และโซเดียมเปอร์ออกไซด์ (Na_2O_2) และสารเติมแต่งอื่น ๆ จากกระบวนการฟอกเยื่อ (Pulp bleaching) และการปรับปรุงเยื่อ (Pulp modifying) เป็นต้น (Papong, 2001; Ren, 1998) ดังนั้น การส่งเสริมหัตถกรรมกระดาษสาในระดับท้องถิ่น จำเป็นต้องตระหนักและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนควบคู่กัน

แม้ว่า ในปัจจุบันมีเทคโนโลยีระบบบำบัดน้ำเสียที่สามารถบำบัดน้ำทิ้งจากหัตถกรรมกระดาษสาให้ผ่านเกณฑ์ตามมาตรฐานน้ำทิ้งได้ อย่างไรก็ตาม จากการลงสำรวจและข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่เทศบาลตำบลต้นเปา พบว่าทางผู้ประกอบการหัตถกรรมกระดาษสาในระดับท้องถิ่น ยังคงประสบปัญหาค่าใช้จ่ายทั้งในส่วนของการลงทุนและการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดสร้างเทคโนโลยีการบำบัดเสีย รวมถึงปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ในการก่อสร้างระบบบำบัดฯ เป็นต้น จึงไม่คุ้มค่าต่อการดำเนินการ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว จึงทำให้ผู้ประกอบการหัตถกรรมกระดาษสาในระดับท้องถิ่นขาดมาตรการในการจัดการน้ำทิ้งก่อนปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อม จึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นแหล่งรับของเสียค่อนข้างรุนแรงโดยตรง

เมื่อเร็วนี้ Jolanun *et al.* (2014) และ Jolanun *et al.* (2016) ได้ศึกษาการบำบัดน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาทางชีวภาพโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการหมักปุ๋ยทั้งแบบพลิกกลับกองและแบบเติมอากาศ (Turned windrow and forced aeration composting) ภายใต้แนวคิดการบำบัดของเสียให้เหมาะสมตามระดับความพิษหรือความสกปรกตามหลักการเทคโนโลยีสะอาดและมาตรการหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ น้ำทิ้งรวม (ยกเว้นน้ำเสียจากกระบวนการต้มเยื่อ) จากหัตถกรรมกระดาษสาจะถูกบำบัดและนำกลับมาใช้ประโยชน์โดยการแปรรูปเป็นปุ๋ยหมัก ซึ่งถือเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับของเสียอีกแนวทางหนึ่ง การศึกษาพบว่าระบบการหมักให้ประสิทธิภาพที่ดีสามารถย่อยสลายสารอินทรีย์และบำบัดสารมลพิษทางชีวภาพ (Bioremediation) โดยการแปรรูปน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาเป็นปุ๋ยหมักได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาต่อยอดถึงประโยชน์ของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาที่ผลิตขึ้นในการบำบัดหรือฟื้นฟูพื้นที่ปนเปื้อนทางชีวภาพในระดับห้องปฏิบัติการ ผลลัพธ์ของการวิจัยนอกจากได้ทางเลือก

หรือแนวทางการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาด้านการอนุรักษ์ดิน ยังถือเป็นการขยายผลเทคโนโลยีทางเลือกใหม่ในการจัดการหรือบำบัดน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาให้แก่ท้องถิ่นสืบไป

2. วิธีดำเนินการวิจัย

วัสดุทดลอง

ดินที่ใช้ในการศึกษาได้จากการเก็บตัวอย่างดิน ณ สถานประกอบการฟาร์มกระดาษสา เทศบาลเมืองต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มชุดดินที่ 5; กรมพัฒนาที่ดิน, 2559) ที่ระดับความลึก 0-10 เซนติเมตร ดินที่ถูกเก็บจะนำมาทุบพอให้เนื้อดินที่เกาะกันแยกออกจากกันและร่อนผ่านตะแกรงเบอร์ 10 และทำการวิเคราะห์สมบัติทางกายภาพและเคมีของดินก่อนนำไปทดลอง (ตารางที่ 1)

น้ำต้มเยื่อ (Black liquor) ที่ใช้ในการทดลองได้จากกระบวนการต้มเยื่อ (Cooking process) ของสถานประกอบการฟาร์มกระดาษสา ซึ่งใช้โซดาไฟในกระบวนการต้มปอสา (NaOH process) ส่วนปุ๋ยหมักน้ำทิ้งหัตถกรรมกระดาษสาที่ผลิตขึ้น (Jolanun *et al.*, 2016) จะถูกนำมาร่อนผ่านตะแกรงเบอร์ 10 ก่อนนำไปใช้ในการทดลอง (ตารางที่ 1) สำหรับการทดสอบความเป็นพิษต่อพืช (Phytotoxicity test) การศึกษานี้ใช้เมล็ดผักกาด (Canton lettuce) และเมล็ดผักโขมจีน (Chinese spinach) ทดสอบภายใต้เงื่อนไขการศึกษาที่เสนอโดย Tam and Tiquia (1994)

ตารางที่ 1 สมบัติทางกายภาพและทางเคมีของวัสดุทดลอง

พารามิเตอร์ (Parameters)	ดิน (Soil)	น้ำต้มเยื่อ (Black liquor)	ปุ๋ยหมัก (Compost)
pH	6.95	12.46	6.48
Conductivity (EC, ds/m)	0.020	0.004	0.27
Moisture content (%)	2.40	-	32.60
Cation Exchange Capacity (CEC, meq/100g)	4.62	-	34.30
Organic Matter (OM, %)	0.50	-	22.46
Total Nitrogen (N, %)	0.02	-	1.12
Extractable Phosphorus (P, %)	0.0002	-	0.9300
Exchangeable Potassium (K, %)	0.0227	-	0.7700
Exchangeable Sodium (NaCl, %)	0.0192	-	0.7900
Carbon to Nitrogen ratio (C/N)	-	-	12
Dry density (kg/m ³)	1,273.52	-	-
Wet density (kg/m ³)	1,404.94	-	-
Suspended solid (SS, mg/l)	-	66.67	-
Chemical Oxygen Demand (COD, mg/l)	-	19,493	-

หมายเหตุ: ค่าเฉลี่ยจากการวิเคราะห์สองซ้ำ (Two replicates)

แผนการทดลองและการวิเคราะห์

การศึกษานี้ได้แบ่งแผนการทดลองออกเป็นสองส่วน ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาทดลองบ่มดินในระดับห้องปฏิบัติการ (ตารางที่ 2) วัสดุทดลองจะถูกผสมคลุกเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกันและบรรจุในถุง polyethylene ขนาด 7×11 นิ้ว แล้วจึงนำไปบ่มในตู้ควบคุมอุณหภูมิ (20±1°C) เป็นระยะเวลา 12 สัปดาห์ ตลอดช่วงการศึกษาคือทำการควบคุมความชื้นอยู่ในช่วงประมาณ 20±5% โดยการตรวจสอบน้ำหนักตัวอย่างทุก 7 วัน

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพและเคมี จะทำการเก็บตัวอย่างของทุกชุดการทดลองในสัปดาห์ที่ 0, 6, และ 12 (45 ตัวอย่าง) ส่วนการวิเคราะห์การงอกของเมล็ด (Tam and Tiquia, 1994) จะเก็บตัวอย่าง

ของทุกชุดการทดลองในสัปดาห์ที่ 0, 1, 2, 3 และ 4 (75 ตัวอย่าง) ตามที่กำหนดไว้ รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 120 ตัวอย่าง

ตารางที่ 2 แผนการทดลองบ่มดินในห้องปฏิบัติการ

Experiment	S:BW:C (w/w)	Control conditions
Exp.1	100 : 10: 0 g	Aerobic incubation
Exp.2	100 : 10: 15 g	Moisture content 20±5%
Exp.3	100 : 10: 30 g	Temperature 20±1°C
Exp.4	100 : 10: 45 g	Incubation 12 weeks
Exp.5	100 : 10: 60 g	

หมายเหตุ: ทำการทดลองสามซ้ำ (Three replicates)

S:BW:C = ดิน:น้ำต้มเหื่อ:ปุ๋ยหมัก/ Soil : Black liquor Wastewater : Compost

ส่วนที่ 2 เป็นการประเมินทางชีวเคมีโดยการวัดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดขึ้น (CO_2 evolution) ในระดับห้องปฏิบัติการ วัสดุผสม (ตารางที่ 2) ของทุกชุดการทดลองถูกนำมาปรับขยายมวลเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 ทำการผสมคลุกเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกันและบรรจุในขวดรูปชมพู่ขนาด 500 มิลลิลิตร (ประยุกต์ใช้กระดาดฟอยด์ปิดฝาขวดรูปชมพู่) และทำการวัดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดขึ้นโดยใช้เครื่องมือวัดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (GM70 Vaisala Oyj, Finland) เก็บข้อมูลในช่วงความถี่ทุก 30 นาที ภายใต้เงื่อนไขอุณหภูมิห้องและการควบคุมความชื้นประมาณ 20±5% ตลอดระยะเวลาสังเกตการณ์ 216 ชั่วโมง

สำหรับการวิเคราะห์พารามิเตอร์ทางด้านกายภาพและเคมีในห้องปฏิบัติการ อ้างอิง Handbook of Reference Methods for Soil Analysis (Rev. Ed 2000) การวิเคราะห์ข้อมูลและการทดสอบสมมติฐานปัจจัยทางสถิติ ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ One-way ANOVA ที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.05

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของดิน

ผลการศึกษาการบ่มดินในห้องปฏิบัติการตลอด 12 สัปดาห์ โดยแปรผันอัตราส่วนผสม ดิน : น้ำต้มเหื่อสา : ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ จำนวน 5 ชุดการทดลอง คือ 100 : 10 : 0 (Exp.1), 100 : 10 : 15 (Exp.2), 100 : 10 : 30 (Exp.3), 100 : 10 : 45 (Exp.4) และ 100 : 10 : 60 (Exp.5) พบว่า การเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพและเคมี มีดังนี้

ความหนาแน่นของดิน

จากการทดลองบ่มดินในห้องปฏิบัติการ พบว่าการใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ที่ลดกรรมกระดาดสาฟืนฟูดินที่ปนเปื้อน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าความหนาแน่นของดิน โดยสิ้นสุดการทดลอง (สัปดาห์ที่ 12) ค่าความหนาแน่นแบบแห้งและแบบเปียกของดินในทุกชุดการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.280 ± 0.79 และ $1.414 \pm 3.47 \text{ g/cm}^3$ (Exp.1), 0.080 ± 0.75 และ $0.072 \pm 0.95 \text{ g/cm}^3$ (Exp.2), 0.073 ± 0.31 และ $0.063 \pm 0.15 \text{ g/cm}^3$ (Exp.3), 0.074 ± 0.27 และ $0.061 \pm 0.48 \text{ g/cm}^3$ (Exp.4), 0.072 ± 0.12 และ $0.061 \pm 0.10 \text{ g/cm}^3$ (Exp.5) ตามลำดับ ในตารางที่ 3

ผลการศึกษาพบว่า ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ สามารถประยุกต์ใช้เป็นสารปรับปรุงสมบัติทางกายภาพของดินได้เป็นอย่างดี การใส่ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ทำให้ลักษณะเนื้อดินเดิมที่เป็นฝุ่นผงมีสภาพร่วนซุยมากขึ้น ไม่อัดตัวกันแน่นทึบ ดังนั้น ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ที่ลดกรรมกระดาดสาจึงมีส่วนช่วยเพิ่มความพรุนของดิน ดังค่าความหนาแน่นของดินแบบแห้งและแบบเปียก ในชุดการทดลองที่ใส่ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ (Exp.2-Exp.5) มีค่าลดลงจากชุดการทดลองเดิมกรณีที่ไม่ใส่ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ (Exp.1) โดยเฉลี่ย 17 และ 22 เท่า ตามลำดับ เนื่องจากปุ๋ยหมักเป็นวัสดุที่มีสมบัติในการปรับปรุงสภาพหรือลักษณะของดิน (Soil conditioner) ให้เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช ถ้าดินนั้นเป็นดินเนื้อละเอียดอัดตัวกันแน่นปุ๋ยหมักจะช่วยให้นดินนั้นมีสภาพร่วนซุยมากขึ้น ไม่อัดตัวกันแน่นทึบ ทำให้ดินมีสภาพการระบายน้ำ ระบายอากาศดีขึ้น ทั้งยังช่วยให้ดิน

มีความสามารถในการอุ้มน้ำหรือดูดซับน้ำที่จะเป็นประโยชน์ต่อพืชได้มากขึ้น (Harpstead *et al.*, 2001) เมื่อเปรียบเทียบชุดการทดลองที่ใส่ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งๆ ในอัตราส่วนที่ต่างกัน (15%-60%) เห็นได้ว่า ชุดการทดลองที่ 3, 4 และ 5 มีค่าความหนาแน่นเฉลี่ยของดินใกล้เคียงกันโดยมีค่าความหนาแน่นเฉลี่ยแบบแห้ง เท่ากับ 0.073, 0.074 และ 0.072 g/cm³ ตามลำดับ และแบบเปียกเฉลี่ย เท่ากับ 0.063, 0.061 และ 0.061 g/cm³ ตามลำดับ ดังนั้น การศึกษานี้ แนะนำว่าเงื่อนไขปริมาณปุ๋ยหมักน้ำทิ้งๆ ที่อัตราส่วนผสม 30% (Exp.3) เหมาะสมต่อการประยุกต์ใช้ เนื่องจากเป็นเงื่อนไขที่ใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งๆ ผสมดินในปริมาณที่น้อยกว่าแต่ให้ค่าความหนาแน่นของดินใกล้เคียงกับเงื่อนไขอัตราส่วนผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งๆ 45%-60%

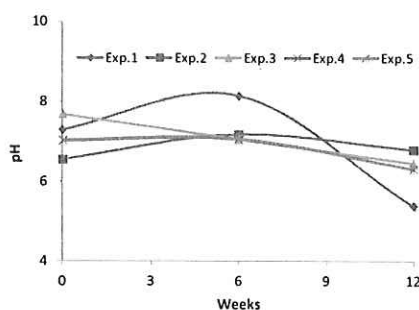
ตารางที่ 3 ค่าความหนาแน่นของดินที่ทดลอง

ชุดการทดลอง	ดิน:น้ำตมเยื่อ:ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งๆ (มวลแห้ง)	ค่าเฉลี่ยความหนาแน่น (g/cm ³) สัปดาห์ที่ 12	
		แบบแห้ง	แบบเปียก
Exp.1	100 : 10 : 0	1.280±0.79	1.414±3.47
Exp.2	100 : 10 : 15	0.080±0.75	0.072±0.95
Exp.3	100 : 10 : 30	0.073±0.31	0.063±0.15
Exp.4	100 : 10 : 45	0.074±0.27	0.061±0.48
Exp.5	100 : 10 : 60	0.072±0.12	0.061±0.10

หมายเหตุ: ค่าความหนาแน่นเริ่มต้นของดินเดิม เท่ากับ 1.274 g/cm³ (แห้ง) และ 1.405 g/cm³ (เปียก)

ปฏิกิริยาดิน

ผลการวิเคราะห์ปฏิกิริยาดิน หรือ ค่าพีเอช (pH) ของทุกชุดการทดลอง โดยวิเคราะห์ค่า pH ในสัปดาห์ที่ 0, 6 และ 12 พบว่า ชุดการทดลองที่ 1 มีค่า pH เฉลี่ยอยู่ในช่วง 5.39-8.15 ชุดการทดลองที่ 2 มีค่า pH เฉลี่ยอยู่ในช่วง 6.56-7.18 ชุดการทดลองที่ 3 มีค่า pH เฉลี่ยอยู่ในช่วง 6.45-7.10 ชุดการทดลองที่ 4 มีค่า pH เฉลี่ยอยู่ในช่วง 6.32-7.05 และชุดการทดลองที่ 5 มีค่า pH เฉลี่ยอยู่ในช่วง 6.32-7.08 ตามลำดับ (ภาพที่ 1)

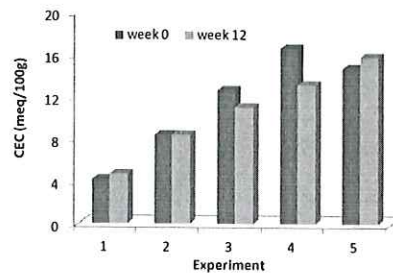
ภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลงค่า pH ของชุดการทดลอง

ค่า pH ของดินส่งผลต่อปริมาณธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชอย่างมาก เนื่องจากสภาพละลายได้ของธาตุอาหารและกิจกรรมของจุลินทรีย์ขึ้นอยู่กับค่า pH ของดิน การเจริญเติบโตของพืชและกิจกรรมจุลินทรีย์ในดิน โดยส่วนมากเจริญเติบโตได้ดีในดินที่มีระดับค่า pH ค่อนข้างเป็นกลางประมาณ 6.0-7.0 นอกจากนี้กิจกรรมของจุลินทรีย์ในดินจะควบคุมระดับไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และซัลเฟอร์ที่พืชใช้เป็นประโยชน์ได้อย่างมาก เมื่อกิจกรรมของจุลินทรีย์ดำเนินไปได้ดีปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และซัลเฟอร์ในดินที่เป็นประโยชน์ต่อพืชก็สูงตามไปด้วย (Polprasert, 1996; Harpstead *et al.*, 2001) ค่า pH ของดินในชุดการทดลองที่ 1 มีการเพิ่มขึ้นในสัปดาห์ที่ 6 (pH 8.15) และลดลงอย่างรวดเร็วในสัปดาห์ที่ 12 (pH 5.39) ในขณะที่ชุดการทดลองที่ 3, 4 และ 5 ค่า pH ของดินมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยโดยอยู่ในช่วงระหว่าง 6.32-7.10 คือ มีค่า pH ค่อนข้างเป็นกลาง ดังนั้น ผลการศึกษานี้บ่งชี้ว่าชุดการทดลองที่ใช้ปุ๋ยหมัก

น้ำทิ้งฯ ผสมในดินที่ปนเปื้อนส่งผลต่อค่าปฏิกิริยาดิน (pH) ในทางบวกและช่วยปรับปรุงให้สภาพดินเป็นกลาง สำหรับ การศึกษานี้ เจือปนปริมาณปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ที่เหมาะสมต่อการประยุกต์ใช้ คือ อัตราส่วนผสมร้อยละ 30 (Exp.3) เนื่องจาก เป็นเงื่อนไขที่ใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ผสมดินในปริมาณที่น้อยกว่าแต่สามารถปรับสภาพปฏิกิริยาดินให้ค่า pH ของดินค่อนข้าง เป็นกลาง

ความจุในการแลกเปลี่ยนประจุบวกและสภาพการนำไฟฟ้า

ผลการวิเคราะห์ค่าความจุในการแลกเปลี่ยนประจุบวก (CEC) ซึ่งทำการทดลองหาค่า CEC ในสัปดาห์ที่ 0 (เริ่มต้นการบ่มดิน) และสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการบ่มดิน) พบว่าชุดการทดลองที่ 1 มีค่า CEC เฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และ 4.73 meq/100g ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 2 มีค่า CEC เฉลี่ยเท่ากับ 8.41 และ 8.41 meq/100g ตามลำดับ ชุดการทดลอง ที่ 3 มีค่า CEC เฉลี่ยเท่ากับ 12.61 และ 11.04 meq/100g ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 4 มีค่า CEC เฉลี่ยเท่ากับ 16.61 และ 13.14 meq/100g ตามลำดับ และชุดการทดลองที่ 5 มีค่า CEC เฉลี่ยเท่ากับ 14.71 และ 15.77 meq/100g ตามลำดับ (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 การเปลี่ยนแปลงค่า CEC ของชุดการทดลอง

สำหรับผลการวิเคราะห์ค่าสภาพการนำไฟฟ้า (EC) ของดินในทุกชุดการทดลอง ซึ่งทำการวิเคราะห์ค่าสภาพ การนำไฟฟ้าในสัปดาห์ที่ 0, 6 และ 12 พบว่าชุดการทดลองที่ 1 มีค่าสภาพการนำไฟฟ้าเฉลี่ย เท่ากับ 15.84, 9.23 และ 6.64 $\mu\text{S}/\text{cm}$ ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 2 มีค่าสภาพการนำไฟฟ้าเฉลี่ย เท่ากับ 41.60, 39.00 และ 32.30 $\mu\text{S}/\text{cm}$ ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 3 มีค่าสภาพการนำไฟฟ้าเฉลี่ย เท่ากับ 77.70, 80.10 และ 63.60 $\mu\text{S}/\text{cm}$ ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 4 มีค่าสภาพการนำไฟฟ้าเฉลี่ย เท่ากับ 102.60, 100.10 และ 84.40 $\mu\text{S}/\text{cm}$ ตามลำดับ และชุด การทดลองที่ 5 มีค่าสภาพการนำไฟฟ้าเฉลี่ย เท่ากับ 125.00, 120.10 และ 109.20 $\mu\text{S}/\text{cm}$ ตามลำดับ

ค่าสภาพการนำไฟฟ้าของดินเป็นค่าที่ใช้ประเมินเกลือที่ละลายได้ในดิน ผลการวิเคราะห์พบว่าทุกชุดการทดลอง สภาพการนำไฟฟ้าของดินในสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการทดลอง) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 6.64-125.00 $\mu\text{S}/\text{cm}$ หรือ 0.01-0.13 dS/cm ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 2 dS/cm อยู่ในระดับที่ไม่มีความเค็ม บ่งชี้ว่าดินกรณีที่มีผสมปุ๋ยและไม่ผสมปุ๋ยหมักในการปรับปรุงดิน ไม่มีผลกระทบต่ออาการเจริญเติบโตและผลผลิตของพืช สำหรับค่า CEC หรือความจุในการแลกเปลี่ยนประจุบวกของดิน หมายถึง ปริมาณประจุบวกแลกเปลี่ยนได้ทั้งหมดที่ดินสามารถดูดซับไว้ หากระดับ CEC ของดินต่ำย่อมหมายความว่าดิน ชนิดนั้นมีปริมาณอนุภาคดินเหนียวหรืออินทรีย์วัตถุอยู่น้อย จากผลการทดลองในสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการทดลอง) บ่งชี้ ว่าชุดการทดลองที่ 1 และ 2 มีค่า CEC ค่อนข้างต่ำอยู่ในช่วง 3-10 meq/100g ขณะที่การผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในดินที่ ปนเปื้อนอัตราส่วนผสมประมาณ 30-60% ส่งผลให้ค่า CEC ของดินเพิ่มสูงขึ้น โดยชุดการทดลองที่ 3 และ 4 มีค่า CEC อยู่ในช่วงปานกลาง (10-15 meq/100g) และชุดการทดลองที่ 5 มีค่า CEC อยู่ในช่วงค่อนข้างสูง (15-20 meq/100g) ดังนั้นการประยุกต์ใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในการฟื้นฟูดินที่ปนเปื้อน นอกจากไม่ส่งผลต่อค่าความเค็มของดินแล้วยังช่วยเพิ่ม ความจุในการดูดซับธาตุอาหารให้คงไว้ในดิน (Sanguansupayakorn, 2016; Raton, 2000; Harpstead *et al.*, 2001)

ปริมาณอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหาร

จากการวิเคราะห์ค่าอินทรีย์วัตถุ (OM) ในสัปดาห์ที่ 0 (เริ่มต้นการบ่มดิน) และสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการบ่มดิน) พบว่า ชุดการทดลองที่ 1 มีค่าอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยเท่ากับ 0.75% และ 0.48% ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 2 มีค่าอินทรีย์

วัตถุเฉลี่ยเท่ากับ 4.04% และ 4.17% ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 3 มีค่าอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยเท่ากับ 6.22% และ 6.22% ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 4 มีค่าอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยเท่ากับ 6.14% และ 5.33% ตามลำดับ และชุดการทดลองที่ 5 มีค่าอินทรีย์วัตถุเฉลี่ยเท่ากับ 6.08% และ 12.42% ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ผลการวิเคราะห์ค่าไนโตรเจนทั้งหมดในสัปดาห์ที่ 0 (เริ่มต้นการบ่มดิน) และสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการบ่มดิน) พบว่าชุดการทดลองที่ 1 มีค่าไนโตรเจนทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 0.04 และ 0.02% ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 2 มีค่าไนโตรเจนทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 0.20 และ 0.21% ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 3 มีค่าไนโตรเจนทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 0.31 และ 0.21% ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 4 มีค่าไนโตรเจนทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 0.31 และ 0.27% ตามลำดับ และชุดการทดลองที่ 5 มีค่าไนโตรเจนทั้งหมดเฉลี่ยเท่ากับ 0.30 และ 0.53% ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ผลการวิเคราะห์ค่าฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในสัปดาห์ที่ 0 (เริ่มต้นการบ่มดิน) และสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการบ่มดิน) พบว่าชุดการทดลองที่ 1 มีค่าฟอสฟอรัสเฉลี่ยเท่ากับ 168.88 และ 168.18 mg/kg ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 2 มีค่าฟอสฟอรัสเฉลี่ยเท่ากับ 291.17 และ 291.13 mg/kg ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 3 มีค่าฟอสฟอรัสเฉลี่ยเท่ากับ 562.01 และ 565.35 mg/kg ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 4 มีค่าฟอสฟอรัสเฉลี่ยเท่ากับ 554.97 และ 662.22 mg/kg ตามลำดับ และชุดการทดลองที่ 5 มีค่าฟอสฟอรัสเฉลี่ยเท่ากับ 709.81 และ 834.35 mg/kg ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ผลการวิเคราะห์ค่าโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ในสัปดาห์ที่ 0 (เริ่มต้นการบ่มดิน) และสัปดาห์ที่ 12 (สิ้นสุดการบ่มดิน) พบว่าชุดการทดลองที่ 1 มีค่าโพแทสเซียมเฉลี่ยเท่ากับ 127.40 และ 134.50 mg/kg ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 2 มีค่าโพแทสเซียมเฉลี่ยเท่ากับ 597.65 และ 645.38 mg/kg ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 3 มีค่าโพแทสเซียมเฉลี่ยเท่ากับ 1,031.25 และ 1,129.25 mg/kg ตามลำดับ ชุดการทดลองที่ 4 มีค่าโพแทสเซียมเฉลี่ยเท่ากับ 1,617.50 และ 1,362.50 mg/kg ตามลำดับ และชุดการทดลองที่ 5 มีค่าโพแทสเซียมเฉลี่ยเท่ากับ 1,622.50 และ 1,660.00 mg/kg ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ปริมาณอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารของชุดการทดลอง

ชุดการทดลอง	ดิน:น้ำทิ้ง:ปุ๋ยหมัก (โดยมวล)	สัปดาห์ที่ 0				สัปดาห์ที่ 12			
		OM ¹	N ¹	P ²	K ²	OM ¹	N ¹	P ²	K ²
Exp.1	100 : 10 : 0	0.75	0.04	168.88	127.40	0.48	0.02	168.18	134.50
Exp.2	100 : 10 : 15	4.04	0.20	291.17	597.65	4.17	0.21	291.13	645.38
Exp.3	100 : 10 : 30	6.22	0.31	562.01	1031.25	6.22	0.21	563.35	1129.25
Exp.4	100 : 10 : 45	6.14	0.31	554.97	1617.50	5.33	0.27	662.22	1362.50
Exp.5	100 : 10 : 60	6.08	0.30	709.81	1622.50	12.42	0.53	834.35	1660.00

หมายเหตุ: ¹ หน่วย (%) ² หน่วย (mg/kg)

จากการทดสอบปัจจัยอัตราส่วนผสมการใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่ลดกรรมกระดาษสาที่แตกต่างกันต่อสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินที่บ่มในห้องปฏิบัติการทางสถิติ พบว่าอัตราส่วนผสมการใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยสภาพการนำไฟฟ้า (EC) ค่าความจุการแลกเปลี่ยนประจุบวก (CEC) ค่าอินทรีย์วัตถุ (OM) ค่าไนโตรเจนทั้งหมด (N) ค่าฟอสฟอรัส (P) และค่าโพแทสเซียม (K) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$) ขณะที่กลับไม่ส่งผลต่อค่าความหนาแน่นและค่าพีเอช (pH) เฉลี่ยของดินแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} > 0.05$)

จากผลการทดลองบ่งชี้ว่า การใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ผสมหรือปรับปรุงดินที่ปนเปื้อน ส่งผลให้ค่าอินทรีย์วัตถุในดินเพิ่มสูงขึ้น โดยการผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในดินที่อัตราส่วนผสมช่วง 15%-60% (Exp.2-Exp.5) ช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินเพิ่มขึ้นอยู่ในช่วงสูง-สูงมาก (3.5%-> 4.5%) ขณะที่ชุดการทดลองที่ 1 ซึ่งไม่มีการผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ พบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำมีค่าอยู่ในช่วง 0.5-1.0% เนื่องจากอินทรีย์วัตถุในดินมีอิทธิพลต่อสมบัติหรือกระบวนการทางกายภาพ เคมี และชีวภาพในดิน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของพืชทั้งทางตรงทางอ้อม (Polprasert, 1996; Raton, 2000; Harpstead *et al.*, 2001; Jolanun *et al.*, 2014; Jolanun *et al.*,

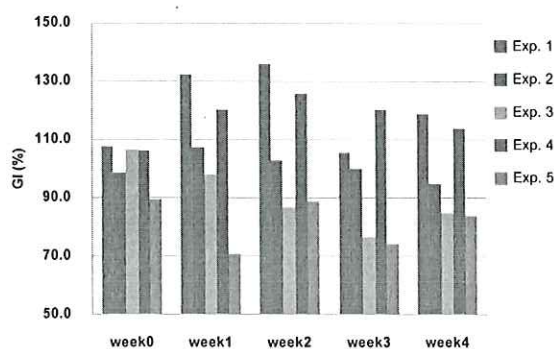
2016) ดังนั้น การศึกษานี้แนะนำว่าการผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่ลดผลกระทบกระดาสาในดิน (บ้านต้นเปา) ที่ร้อยละ 15 ขึ้นไป ก็เพียงพอต่อการเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน

ด้วยไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียมเป็นธาตุอาหารสำคัญของพืช ผลการศึกษาบ่งชี้ว่าการผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งในดินที่อัตราส่วนผสม 30%-60 % (Exp.3-Exp.5) ส่งผลให้ไนโตรเจนทั้งหมดในดินเพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 5-8 เท่า อยู่ในช่วงระดับปานกลาง (0.30%-0.60%) ขณะที่เงื่อนไขการผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่อัตราส่วนผสม 0%-15% (Exp.1 และ Exp.2) มีค่าไนโตรเจนในดินอยู่ในระดับต่ำมาก-ต่ำ (<0.10-0.21%) เนื่องจากการไม่มีการผสมปุ๋ยหมักซึ่งเป็นแหล่งธาตุอาหารให้แก่ดิน สำหรับการลดลงของปริมาณไนโตรเจนทั้งหมดในดิน อาจเป็นผลเนื่องจากการย่อยสลายสารประกอบไนโตรเจน (N-Mineralization) และการสูญเสียไนโตรเจนในรูปของแอมโมเนียที่ระเหย (NH_3^+ -Volatilization) ระหว่างการบ่มดินภายใต้กิจกรรมย่อยสลายทางชีววิทยาที่เร่งขึ้น (20±5%) ก่อนข้างต่ำ (Polprasert, 1996; Epstein, 1997; Jolanun *et al.*, 2014) นอกจากนี้ ผลการทดลองบ่งชี้ว่าการผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งในดิน ได้ส่งผลให้ค่าฟอสฟอรัส (>50 mg/kg) และโพแทสเซียม (>120 mg/kg) ที่เป็นประโยชน์ในดินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของพืชและเหลือใช้สำรองไว้ในดินต่อไปได้อีก (Land Development Department, 2017)

การประเมินความเป็นพิษต่อพืช

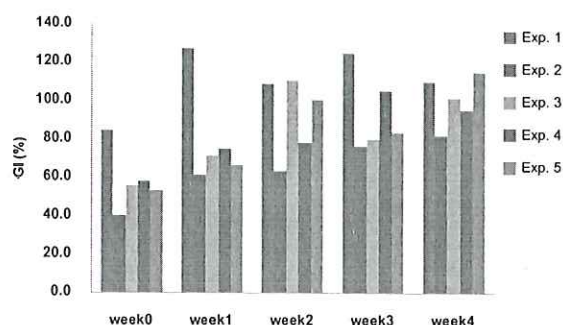
ผลการทดสอบดัชนีการงอกของเมล็ด (Germination index) โดยทดสอบกับพืช 2 ชนิด (เมล็ดผักกาดและเมล็ดผักโขมจีน) พบว่าค่าดัชนีการงอกของเมล็ดผักกาดทุกชุดการทดลองที่เริ่มต้นการทดสอบ (สัปดาห์ที่ 0) มีค่าใกล้เคียงกันเฉลี่ยประมาณ 89.52%-107.69% หลังจากนั้น พบว่าค่าดัชนีการงอกมีความแปรปรวนอยู่ในช่วงเฉลี่ยประมาณ 105.49%-136.14% (Exp.1), 95.00%-107.58% (Exp.2), 76.53%-106.61% (Exp.3), 106.40%-125.71% (Exp.4) และ 70.89%-89.52% (Exp.5) จนถึงสิ้นสุดการทดสอบ (4 สัปดาห์) ตามลำดับ ส่วนการทดสอบการงอกของเมล็ดผักโขมจีน พบว่าค่าดัชนีการงอกในทุกชุดการทดลองตลอดระยะ 4 สัปดาห์ มีความแปรปรวนค่อนข้างสูงอยู่ในช่วงเฉลี่ยประมาณ 84.31%-127.16% (Exp.1), 40.34%-82.11% (Exp.2), 55.60%-110.47% (Exp.3), 58.10%-105.30% (Exp.4), และ 53.03%-114.80% (Exp.5) ตามลำดับ (ภาพที่ 3-4)

แม้ว่าค่าเฉลี่ยดัชนีการงอก (เมล็ดผักกาดและเมล็ดผักโขม) ในทุกชุดการทดลองตลอดช่วง 4 สัปดาห์ ของการทดสอบความเป็นพิษต่อพืชจะแปรปรวนอยู่ในช่วง 40.34%-136.14% อย่างไรก็ตาม เมื่อสิ้นสุดการสังเกตการณ์ (สัปดาห์ที่ 4) ค่าดัชนีการงอกของเมล็ดผักกาดวางตั้งและเมล็ดผักโขมของทุกชุดการทดลอง พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงกว่า 80% บ่งชี้ว่าปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่ลดผลกระทบกระดาสาไม่ส่งผลเป็นพิษต่อพืช และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและฟื้นฟูดินได้ (Tam and Tiquia, 1994; Jolanun *et al.*, 2011) นอกจากนี้ การทดสอบปัจจัยอัตราส่วนผสมการใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่ต่างกัน ต่อค่าดัชนีการงอกของเมล็ดของดินที่บ่มในห้องปฏิบัติการทางสถิติ พบว่าอัตราส่วนผสมของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งที่ต่างกัน ส่งผลต่อค่าดัชนีการงอกของเมล็ดผักกาดและดัชนีการงอกของเมล็ดผักโขมจีนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.05$)

ภาพที่ 3 ดัชนีการงอกของเมล็ดผักกาด

ภาพที่ 4 ดัชนีการงอกของเมล็ดผักโขม

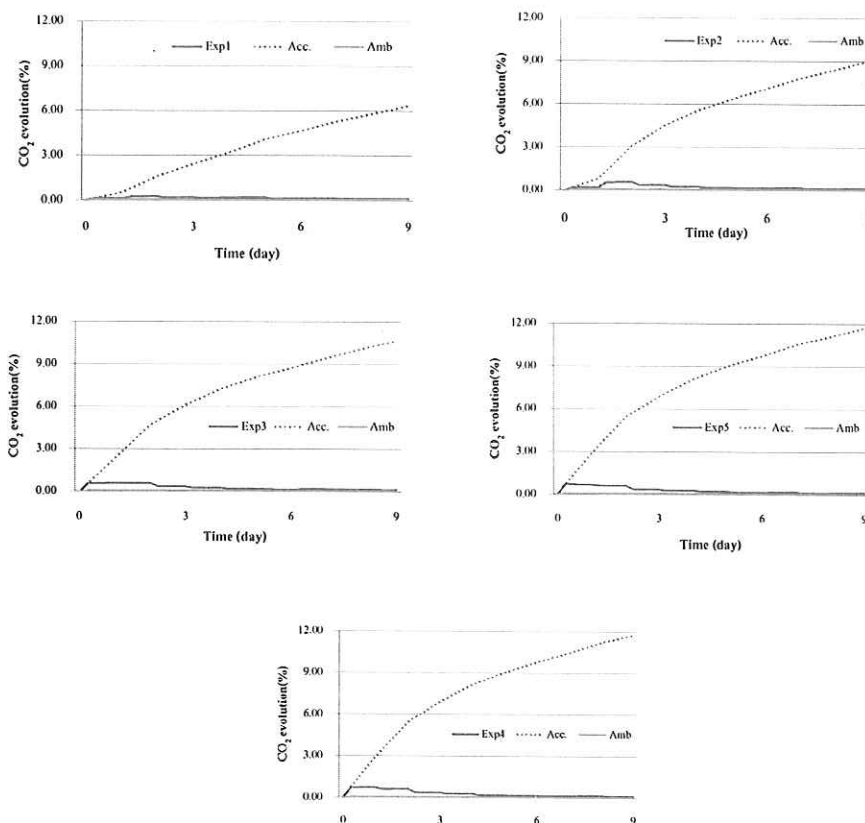
การเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

ผลการวิเคราะห์ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการย่อยสลายทางชีววิทยา ตลอดระยะเวลาสังเกตการณ์ 216 ชั่วโมง (9 วัน) พบว่าทุกชุดการทดลองเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สูงสุดในช่วง 48 ชั่วโมงแรก โดยค่าความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อยู่ในช่วงประมาณ 0%-0.28% (Exp.1), 0%-0.59% (Exp.2), 0%-0.61% (Exp.3), 0%-0.75% (Exp.4) และ 0%-0.76% (Exp.5) ตามลำดับ หลังจากนั้นจนถึงการสังเกตการณ์ (216 ชั่วโมง) พบว่าการเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในทุกชุดการทดลองมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องโดยมีค่าอยู่ในช่วงประมาณ 0-0.76% นอกจากนี้ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สะสมที่สิ้นสุดการทดลอง มีค่าประมาณ 6.34% (Exp.1), 9.01% (Exp.2), 10.65% (Exp.3), 11.26% (Exp.4) และ 11.70% (Exp.5) ตามลำดับ สำหรับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมพบว่ามีค่าอยู่ในช่วงประมาณ 0%-0.07% (ภาพที่ 5)

ผลการศึกษาพบว่า การผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในดินที่ปนเปื้อนส่งผลบวกต่อกิจกรรมการย่อยสลายของจุลินทรีย์ และการเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ทั้งนี้การเพิ่มปริมาณอัตราส่วนผสมปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ที่สูงขึ้นจะแปรผันตรงกับการเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่สะสม (Epstein, 1997; Jolanun *et al.*, 2010) อย่างไรก็ตาม การใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ผสมในปริมาณที่ค่อนข้างสูงช่วง 45%-60% (Exp.4 และ Exp.5) กลับไม่ส่งผลต่อกิจกรรมการย่อยสลายที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สะสมที่มีค่าใกล้เคียงกันหรือเกือบเท่ากัน (11.26%-11.70%) ดังนั้น การศึกษานี้แนะนำให้ใช้ปริมาณของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ควรผสมในช่วง 30%-45% ซึ่งหากใช้ปริมาณปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในปริมาณที่มากกว่านี้อาจเป็นการสิ้นเปลืองมากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพกิจกรรมการย่อยสลายของจุลินทรีย์

4. สรุป

จากการศึกษาประสิทธิภาพการประยุกต์ใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ หักดองกรรมกระดาษสาบำบัดดินที่ปนเปื้อน (น้ำต้มเยื่อ) ทางชีวภาพ โดยแปรผันเงื่อนไขอัตราส่วนผสมของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ตั้งแต่ 0%-60% ในระดับห้องปฏิบัติการ สรุปได้ว่าการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ส่งผลบวกต่อการปรับปรุงสมบัติทั้งทางกายภาพและทางเคมีของดิน เช่น การทำให้ค่าความหนาแน่นของดินลดลง ดินมีความร่วนซุย มีรูพรุนเพิ่มขึ้นและไม่อัดตัวแน่น การทำให้ดินมีค่า pH ค่อนข้างเป็นกลาง ปราศจากความเค็ม เพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุ ธาตุไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียมในดิน ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมการย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ในดิน เป็นต้น นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในการฟื้นฟูดินพบว่ามีความปลอดภัยไม่ส่งผลต่อความเป็นพิษต่อพืชหรือค่าดัชนีการงอกของเมล็ด สำหรับการศึกษา อัตราส่วนผสมของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ที่ร้อยละ 30 ถือเป็นเงื่อนไขที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นเงื่อนไขการใช้ปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในอัตราส่วนผสมปริมาณต่ำสุด แต่กลับให้ประสิทธิผลในการปรับปรุงสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของดิน รวมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมการย่อยสลายในดินได้ใกล้เคียงกับอัตราส่วนผสมของปุ๋ยหมักน้ำทิ้งฯ ในช่วงที่สูงกว่าร้อยละ 45%-60%

ภาพที่ 5 การเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และปริมาณสะสม

5. กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้สำเร็จลงได้ภายใต้การสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภททุน UR โครงการส่งเสริมการผลิตผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ปีงบประมาณ 2558 ทางคณะผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณ ฟาร์มกระดาศสา เทศบาลเมืองต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมือในการทำวิจัยอย่างยิ่ง

6. เอกสารอ้างอิง

- Epstein E. 1997. The science of composting. Lancaster, PA: A Technomic Publishing Company, Inc. USA.
- Harpstead, M.I., Sauer, T.J., and Bennett, W.F. 2001. Soil science simplified. 4th Edition, Iowa State University Press, U.S.
- Jolanun, B. and Towprayoon, S. 2010. Novel bulking agent from clay residue for food waste composting. Bioresource Technology 101(12): 4484-4490.
- Jolanun, B., Jaimook, W., Pongprom, A., and Somsri, A. 2011. Small-scale turned windrow to manage residue waste of curcuma nursery. The Journal of Industrial Technology 7(2): 39-48.
- Jolanun, B., Kaewkam, C., Bauoon, O., and Chiemchaisri, C. 2014. Turned windrow composting of cow manure as appropriate technology for zero discharge of mulberry pulp wastewater. Environmental Technology 35(16): 2104-2114.

- Jolanun, B., Sasudjit, K., and Maungrung, M. 2016. Negative pressure mode for composting of wastewater from mulberry pulp and paper handicraft. Proceedings of the 2nd Environment and Natural Resources International Conference (ENRIC 2016), November 16-17, 2016, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand: 22-27.
- Land Development Department, Ministry of Agriculture and Cooperatives. 2017. LDD Soil Guide. (online). Available: <http://oss101.ddd.go.th/> [2017 May 19]. (in Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Council. 2014. Database of Sa paper and product cluster. (online). Available: <http://cm.nesdb.go.th/> [2014 March 21]. (in Thai).
- Papong, S. 2001. Cleaning technology in pulp and paper making from paper mulberry. Thesis of Master Engineering (Chemical Engineering). Kasetsart University.
- Polprasert C. 1996. Organic waste recycling. John Wiley & Sons Ltd., U.K.
- Raton B. 2000. Handbook of reference methods for soil analysis. Rev.ed. CRC Press. FL, USA.
- Ren X.1998. Cleaner production in China's pulp and paper industry. J Clean Prod. 6: 349-355.
- Sanguansupayakorn, C. 2016. Soil data analysis for utilization. Training course for soil and water conservation. (online). Available: <http://e-library.ddd.go.th/> [2016 August 3]. (in Thai).
- Tam, N.F.Y. and Tiquia S. 1994. Assessing toxicity of spent pig litter using a seed germination technique. Resource, Conservation and Recycling 11: 261-274.